

EQUITY IS EFFICIENT!

POVZETEK

Vrsta ekonomskih teorij govori o tem, da s povečanjem neenakosti med ljudmi vplivamo na povečano gospodarsko rast. Neenakost naj bi namreč prisilila ljudi k boljšemu in učinkovitejšemu delu. Drugi ekonomisti se s tem ne strinjajo in dokazujejo, da povečana neenakost zaviralno deluje na gospodarsko rast predvsem posredno z naraščajočimi socialnimi problemi. Sociologija pri tem nima trdnega stališča, čeprav poudarja negativne socialne sestavine neenakosti.

V besedilu avtor na primeru tranzicijskih držav, pa tudi razvitih tržnih gospodarstev dokazuje, da prevelika neenakost v delitvi neposredno zmanjšuje gospodarsko rast, predvsem pa povečuje socialne probleme v družbi.

ABSTRACT

There is a number of economic theories claiming that economic growth is accelerated by increasing inequality. Inequality is said to force people to work harder and more efficiently. On the other hand, other economists disagree with this theory claiming that increased inequality hinders economic growth, especially indirectly through greater social problems. Although the sociological science does not have a firm position concerning this matter it underlines the negative social components of inequality.

The author of this paper tries to prove - using the example not only of transition but also of developed economies - that too wide inequality in distribution decreases economic growth, and at the same time increases social problems in a society.

Neenakost, revščina in izključenost so problemi, ki se v sodobnem družboslovju, pa tudi ekonomiji, pogosto pojavljajo. Pri tem gre za vprašanja revščine znotraj posameznih držav ali med njimi. Trendi gospodarskega razvoja v svetu zadnjih 150 let, predvsem pa zadnjega pol stoletja, kažejo, da se povečujejo razlike v bogastvu med državami. Nekateri razvojni teoretiki so pred desetletji sicer napovedovali zmanjševanje razlik med ljudmi in narodi, a je proces ravno nasproten. Leta 1997 je imela bogatejša petina držav 74-krat večji dohodek kot revnejša petina, medtem ko je bilo to razmerje pred štiridesetimi leti le 1 proti 30, v začetku stoletja 1 proti 10. Sredi prejšnjega stoletja pa je imela bogatejša petina le petkrat več kot revnejša. Čeprav se povprečni družbeni proizvod v svetu povečuje, pa ima več kot 80 držav zdaj manjši dohodek, kot ga je

imela pred desetletjem ali dvema. Te mednarodne razsežnosti neenakosti so ena pojavna oblika, ki že zdaj povzročajo vrsto mednarodnih problemov in trenj, v prihodnosti pa lahko pripeljejo do socialne in eksistenčne katastrofe svetovnih razsežnosti.

Druga pojavna oblika neenakosti in revščine pa so neenakosti znotraj držav. Medtem ko je nenapisan pakt med delom in kapitalom po drugi svetovni vojni vsaj v razvitih državah uspeval vzdrževati neenakost, revščino in predvsem (ne)zaposlenost v družbeno sprejemljivih mejah, so ideje neoliberalizma o tekmovanju kot sredstvu za hitrejšo gospodarsko rast v sedemdesetih začele podirati to ravnovesje. Neoliberalistični koncept vodenja ekonomije pa ni dal pričakovanih rezultatov. Kot piše Eatwell (Eatwell, 1997), je bil rezultat neoliberalistične politike počasnejša gospodarska rast, večja brezposelnost in večja koncentracija bogastva. Rao (Rao, 1998) ugotavlja, da se povečuje neenakost, zmanjšuje celotna rast in povečuje dohodkovna revščina. Vse te negativne posledice pa izhajajo iz neoliberalistične ideje, da le trg lahko izbira zmagovalce, zmagovalci pa so potrebni za večjo gospodarsko rast. Torej je večja neenakost v dohodku in bogastvu tudi pogoj za bogatejšo družbo.

V nasprotju s temi tezami pa razvojna teorija gleda na razvoj z drugačnega stališča: ne gre za izbiro zmagovalca, ampak za razvoj družbe v celoti, kjer bi vsi imeli čim več (loss-minimizing strategy). Ali kot pišeta Griffin & McKinely (Griffin in McKinely, 1996); gre za "igro s pozitivno vsoto, v kateri vsi igralci dobijo". Kapital je sam po sebi kratkoviden: ne zanimajo ga družbene ali okoljske posledice rasti dobička. Tak pogled tudi daje prevelik poudarek na fizični in finančni kapital, zanemarja pa človeškega. Medtem ko sta prva dva kapitala le sredstva za množenje dobička, ima drugi tudi velik neposredni pomen pri dvigovanju kakovosti življenja. Neenakost pa zavira razvoj človeškega kapitala in s tem zmanjšuje gospodarsko rast po eni strani ter neposredno zmanjšuje kakovost življenja posameznika in družbe.

V nekaterih, predvsem neoliberalnih teorijah se enakost (equity) in država blaginje postavljata nasproti gospodarski uspešnosti. Oziroma še ostreje: gospodarska rast neke države je v premem sorazmerju z velikostjo neenakosti! Najpomembnejši avtor, ki je postavil učinkovitost kot nasprotno izbiro enakosti, je Arthur Okun, ki je zapisal, da neenakosti v življenjskem standardu in materialnem bogastvu "odražajo sistem nagrad in kazni, ki spodbujajo prizadevanja in jih usmerjajo v družbeno produktivne dejavnosti. Če sistem pri tem uspe, ustvari učinkovito ekonomijo. Prizadevanje za učinkovitost nujno povzroči neenakost. Tako se družbe soočajo z izbiro med enakostjo in učinkovitostjo" (Okun, 1975; podčrtal M. H.). Okun dalje sicer dopušča možnost majhnih odstopanj zaradi čiste humanitarnosti ("to put some humanity into efficiency") in postavlja državo blaginje in vprašanja zmanjševanja neenakosti v čisto socialno ali politično luč, saj po njegovem mnenju vsako poseganje v svobodni trg zmanjšuje njegovo učinkovitost. S tem pa tudi postavlja enakost za sovražnico učinkovitosti.

Toda raziskave zveze med neenakostjo in gospodarsko učinkovitostjo ne potrjujejo takih teoretičnih modelov. Alesina in Rodrick (1992) sta primerjala povprečno gospodarsko rast in dohodkovno neenakost v 65 državah med letoma 1960 in 1985. Ugotovila sta, da večji delež dohodka pri zgornjih razredih pomeni občutno počasnejšo gospodarsko rast države. Večji delež dohodka, ki ga imajo revni, predvsem srednji razred,

pa je povezan s hitrejšo rastjo. Zaključila sta, da imajo države z enakomernejšo porazdelitvijo bogastva tudi hitrejšo gospodarsko rast. Razvojno poročilo Svetovne banke za leto 1991 (World Bank, 1991) pravi, "da ne obstajajo dokazi, ki bi rast pozitivno povezovali z neenakostjo v dohodkih ali da takšna neenakost vodi k hitrejši rasti. Če kaj, potem se zdi, da je neenakost združljiva s počasnejšo rastjo.« Ista banka je tudi avtorica trditve (World Bank, 1996): "Meddržavne analize kažejo, da so družbe, ki so zelo neenake glede na dohodek ali premoženje, politično in socialno manj stabilne in imajo nižje deleže investicij in počasnejšo rast".

Nekoliko manj "trden" enačaj med neenakostjo in gospodarsko učinkovitostjo je postavil Simon Kuznets (Kuznets, 1966), ki pravi, da države na začetni stopnji razvoja s povečevanjem neenakosti pospešujejo gospodarsko rast, ko pa dosežejo določeno stopnjo razvoja, morajo neenakost zmanjševati - t. i. obrnjeni U. Torej povezuje neenakost z ekonomsko učinkovitostjo le na nizki stopnji razvoja, na višji pa ne več. Tudi tej tezi nasprotuje vrsta ekonomistov. Zdi pa se, da vsaj v nekaterih delih drži. Rao (Rao, 1998) je dokazal povezavo med neenakostjo v dohodku in velikostjo bruto domačega proizvoda (BDP). Vrh krivulje, kjer to ne drži več, pa je pri 2146 US\$. Toda ugotavljal je le povezavo, ni znana vzročna zveza: ali neenakost vpliva na večji BDP ali pa je neenakost le posledica hitre rasti in nenadzorovane porazdelitve ustvarjenega. Morda neenakost na začetni stopnji industrializacije res pomeni večjo koncentracijo kapitala in s tem večja vlaganja. A koncentracijo kapitala in vlaganja je moč doseči tudi drugače; npr. z državno prerazporeditvijo. (Socialistične države so pri tem uspevale in dosegale na tej stopnji visoke gospodarske rasti, Kitajska jo dosega še zdaj.)

Toda usmerjanje le v finančni ali realni kapital ne prinaša dolgoročne ali trajnostne (sustainable) rasti. Nujna so vlaganja tudi v človeški kapital, ki je sposoben na določeni stopnji prevzeti ali celo spodbuditi nujne strukturne spremembe iz industrializacije v nove proizvodne oblike. Tega pa koncentracija kapitala s povečano neenakostjo ni sposobna. Kapital s svojo kratkovidnostjo ne vlaga v nova znanja, ker ne ve, kaj bo potreboval čez dvajset ali več let, kolikor traja, da se vlaganje v znanje povrne. Zato se zdi, da je "japonska" formula razvoja, ki so jo prevzeli tudi "azijski tigri", boljša, saj omogoča dolgoročni razvoj. Ta pa je: majhne razlike v plačah, državno usklajevanje in načrtovanje razvoja (v obliki tehnične asistencije države podjetjem), velika vlaganja v znanje in zdravje in zagotavljanje polne zaposlenosti.

Kakor koli že, za slovensko prakso Kuznetsov model nima nobene praktične vrednosti, saj je naš BDP že petkrat večji od vrha Kuznetsove U-krivulje, industrializacija pa je že davno končana.

To so bila le nekatera vprašanja o neenakosti, ki so nekako na meji med sociologijo in ekonomijo. Nanje je težko odgovoriti le z očmi ene znanosti, saj vsak odgovor takoj zastavlja vrsto podvprašanj, na katera moremo odgovoriti zelo različno. Odgovori (in vprašanja) pa izhajajo iz različnih opcij (vrednostne, ideološke sodbe, znanstvene, laične razlage). Odkrivajo pa predvsem odnos do vprašanja, kako gledamo na razvoj: ali ga enačimo z rastjo dobička ali pa razvoj pomeni izboljševanje človekovega življenja. In gospodarstvo je pri tem le zelo pomembno sredstvo.

Vsekakor pa drži, da vprašanja neenakosti ne moremo prepustiti le ekonomiji in nasprotni zvezi med enakostjo (equity) in učinkovitostjo. Prevečkrat se namreč problemi neenakosti v družbi odpravljajo z izgovorom, da je le-ta potrebna za gospodarsko rast, česar pa tudi ekonomska znanost ne potrjuje povsem. Taka trditev ima vrednost le v političnem ali ideološkem govoru, saj nasprotnike prevelike neenakosti ožigosa za nasprotnike razvoja. Pri tem pa nikdar ne odgovori na vrsto (pod)vprašanj: Kako velike razlike? Kako pridobljene razlike? Kako vplivajo te razlike na posameznika, na družbo in na ekonomijo? Kaj pomenijo razlike za družbeni razvoj kot celoto ipd.?

Eden najglasnejših dokazov o negativnem vplivu egalitarnega razdeljevanja bogastva in plač je, da so bile za gospodarski zastoj socialističnih gospodarstev krive premajhne razlike v plačah. Ta teorija je bila še posebej glasna v osemdesetih letih tudi v Sloveniji, čeprav nikdar večinska (za povečevanje razlik v plačah je bila največ ena četrtnina Slovencev). Toda nihče ni naredil resnične raziskave o tem, zakaj so socialistična gospodarstva začela pešati. Le taka strokovna analiza, ki bi upoštevala večino možnih vzrokov, bi bila lahko podlaga za enačenja egalitarnosti s slabostmi gospodarstva. Dejstvo pa obstaja, da so imele socialistična gospodarstva visoko rast v času rastoče industrializacije. Do zloma je prišlo šele v sedemdesetih letih, ko ta gospodarstva niso bila sposobna narediti odločilnega preobrata iz industrije v tehnično naprednejše gospodarstvo.

Čeprav raziskave kažejo, da povečana neenakost ni najpomembnejši vzvod za pospeševanje gospodarske rasti, je takšno mnenje v tranzicijskih državah prevladovalo vsaj pri tistih ekonomistih in politikih, ki so imeli moč odločanja o smereh nadaljnega razvoja nekdanjih socialističnih držav v kapitalizem. Teza, da bosta povečanje neenakosti in liberaliziranje avtomatično prisilili ljudi v tekmovanje in s tem boljše delo, je najmočnejše vplivala na prehod iz socializma v kapitalizem. Pri tem pa se ni upoštevala vrsta predpogojev; in sicer stopnja demokratizacije, delovanje institucij, ki nadzirajo "fair play", obstoj monopolov in ne nazadnje stopnja industrializacije in razvoja, ki je pri vseh socialističnih državah že presegel vrh Kuznetsove U-krivulje. Tekmovanje kot spodbuda za delo deluje le v idealno delujočem gospodarstvu brez monopolov, kjer imajo na začetku vsi enake možnosti itd.; takega gospodarstva pa ni nikjer na svetu.

Rezultat tako "vodena" gospodarstva je bila, da se je uresničil le prvi del formule: povečala se je neenakost. Ker ni bilo drugih temeljnih pogojev za delovanje čistega liberalnega trga, je bil rezultat na drugi strani enačaja: zmanjševanje gospodarske moči, povečanje brezposelnosti in revščine, razpad socialnih institucij, povečanje kriminala in umrljivosti itd. Vse to z različno močjo v različnih državah, a enako usmeritvijo. Spremenilo se je tudi lastništvo: namesto državnega lastništva, kjer je imela politika odločilno besedo, so gospodarstvo prevzele skupine iz mafijsko-politične naveze. Eatwell (Eatwell et al., 1996) takemu gospodarstvu pravi "ugrabljeno" gospodarstvo (captured economy).

Kakšne so bile posledice povečevanja neenakosti, kažejo naslednje primerjave o povezanosti rasti/padanja BDP z neenakostjo v tranzicijskih državah. Za analizo povezanosti neenakosti in gospodarske rasti sta bili uporabljeni dve spremenljivki: upad

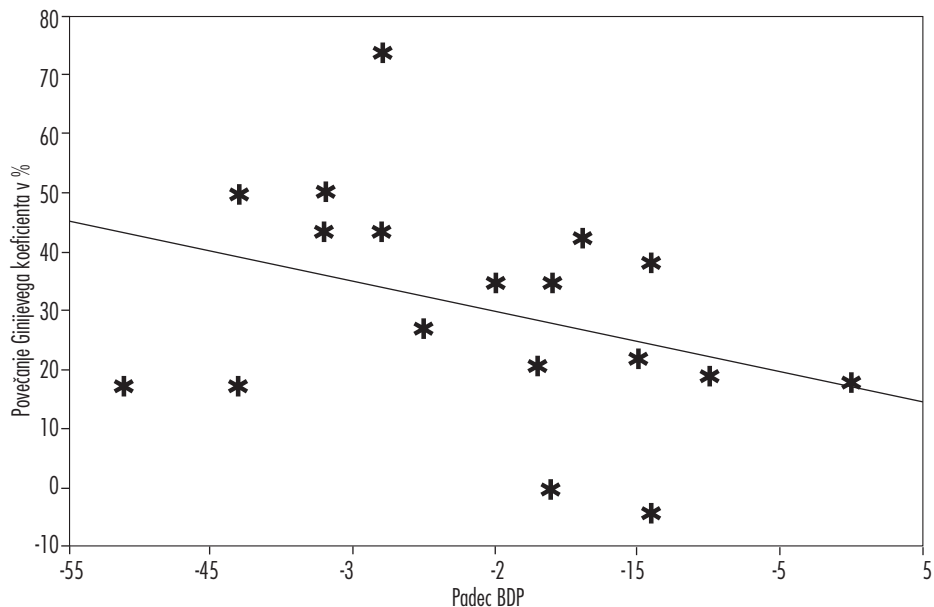
(o rasti tu ne moremo govoriti) BDP in povečanje ginijevega koeficienta (merilo neenakosti) med letoma 1988 in 1993.

Tabela 1
Socialno-ekonomski kazalci razvoja tranzicijskih držav

	Upad BDP	Ginijev koeficient 1987	Ginijev koeficient 1993	Sprememba ginijevega koeficienta	Revščina ¹ 1988	Revščina ¹ 1993	Povečanje revščine
Poljska	-10	26	31	19.23	6	20	2.3
Bolgarija	-25	23	31	34.78	2	17	7.5
Romunija	-33	23	33	43.48	6	32	4.3
Madžarska	-15	23	28	21.74	1	2	1.0
Češka	-19	19	27	42.11	0	1	
Slovaška	-21	20	20	0.00	0	1	
Slovenija	-22	24	29	20.83	0	0	
Litva	-51	23	27	17.39	1	49	48.0
Latvija	-43	23	27	17.39	1	19	18.0
Estonija	-33	23	40	73.91	1	33	32.0
Rusija	-37	24	36	50.00	2	43	20.5
Ukrajina	-37	23	33	43.48	2	41	19.5
Belorusija	-14	23	22	-4.35	1	11	10.0
Moldavija	-43	24	36	50.00	4	65	15.3
Kazahstan	-30	26	33	26.92	5	50	9.0
Kirgistan	-21	26	35	34.62	12	76	5.3
Turkmenistan	-14	26	36	38.46	12	48	3.0
Uzbekistan	0	28	33	17.86	24	29	.21

Vir: Taylor and Pieper (1996); Opomba: Revščina pomeni odstotek ljudi, ki so pod mejo revščine, merjeno s 120 US\$ vrednosti leta 1990 na mesec.

Korelacijski koeficient med upadom BDP in povečanjem ginijevega koeficienta je -0.355, $p=0.148$, med povečanjem neenakosti in revščine pa $+0.700$, $p=0.000$.

Slika 1**Povečanje neenakosti in padec bruto domačega proizvoda v tranzicijskih državah**

Vir: Milanovic, 1995

Rezultati ne potrjujejo niti Okunove niti Kuznetsove hipoteze o tem, da pot do večje gospodarske rasti vodi prek povečanja neenakosti. Ravno nasprotno. V državah, v katerih se je neenakost bolj povečala, se je BDP bolj zmanjšal. Povezava zaradi majhnega vzorca sicer ni statistično pomembna, a ima odločilni predznak: negativno povezanost med gospodarskim upadom in povečanjem neenakosti. Obstaja pa velika povezanost med rastočo neenakostjo in povečano revščino ter skrajševanjem pričakovane dolžine življenja, na kar je opozorila tudi Evropska banka za obnovo in razvoj v svojem poročilu za leto 1998 (EBRD, 1998). V Rusiji, kot najbolj skrajnem primeru, se je umrljivost povečala kar za 40 % ali pol milijona mrtvih več na leto.

Za osvetlitev povezave med neenakostjo in gospodarsko učinkovitostjo pa so nujne tudi primerjave razvitih in stabilnih držav. Podatke za tako primerjavo daje publikacija Human Development Report 1999 (UNDP, 1999), izračune pa sem naredil sam. Spremenljivka za gospodarsko rast je velikost BDP leta 1980, 1990 in 1997, preračunana na vrednost US\$ iz leta 1987, neenakost pa odnos med petino najbogatejših in petino najrevnejših.

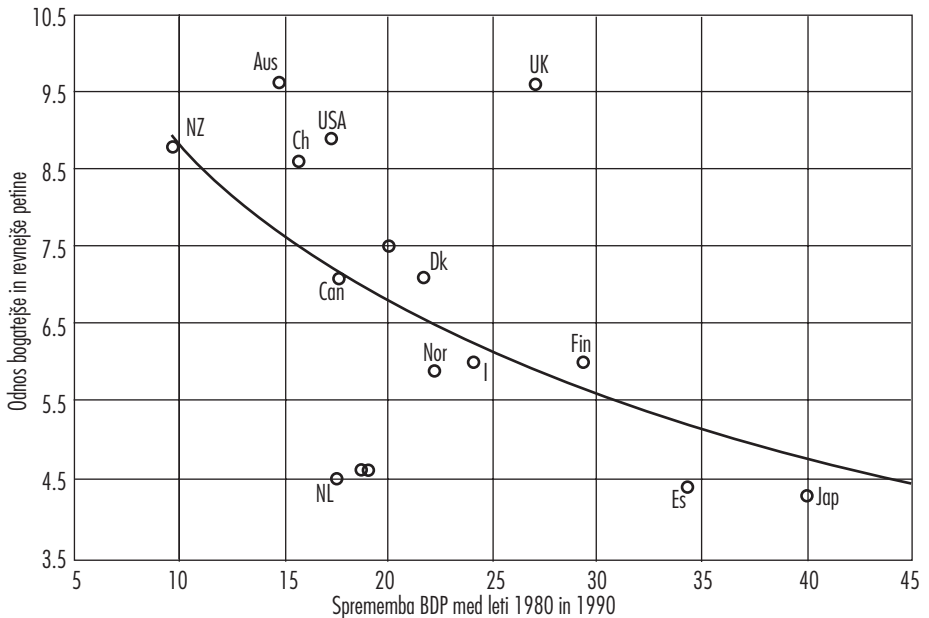
Tabela 2
Socialno-ekonomski kazalci razvoja razvitih držav

	20 - 20	Prič. dol. življ.	Funk. nepismen.	BDP 1980	BDP 1990	BDP 1997	Sprem. 198 - 97	Sprem. v %	Sprem. 1990 - 97	Sprem. v %
Kanada	7.1	79.0	16.6	13509	15895	16525	3016	22.3	630	4.0
Norveška	5.9	78.1	-	17991	21975	27620	9629	53.5	5645	25.7
ZDA	8.9	76.7	20.7	16756	19652	21541	4785	28.6	1889	9.6
Japonska	4.3	80.0	-	16384	22928	25084	8700	53.1	2156	9.4
Belgija	4.6	77.2	18.4	13354	15897	16809	3455	25.9	912	5.7
Švedska	4.6	78.5	7.5	16903	20078	20309	3406	20.2	231	1.2
Avstralija	9.6	78.2	17.0	11388	13070	15186	3798	33.4	2116	16.2
Nizozemska	4.5	77.9	10.5	13855	16283	18369	4514	32.6	2086	12.8
ZK	9.6	77.2	21.8	10161	12899	14096	3935	38.7	1197	9.3
Francija	7.5	78.1	-	14564	17485	18554	3990	27.4	1069	6.1
Švica	8.6	78.6	18.9	24291	28114	26441	2150	8.9	-1673	-6.0
Finska	6.0	76.8	-	15140	19576	19816	4676	30.9	240	1.2
Nemčija	5.8	77.2	14.4	-	-	-	-	-	-	-
Danska	7.1	75.7	-	16858	20511	23303	6445	38.2	2792	13.6
N.Zeland.	8.8	76.9	18.4	9824	10782	11565	1741	17.7	783	7.3
Italija	6.0	78.2	-	11763	14595	15548	3785	32.2	953	6.5
Španija	4.4	78.0	-	6415	8618	9591	3176	49.5	973	11.3

Vir: Human Development Report 1999

Tabela 3**Korelacijski koeficienti med stopnjo neenakosti in nekaterimi razvojnimi kazalci**

Stopnja neenakosti

Sprememba BDP 1980-90 $R = -0.506^*$ Sprememba BDP 1990-97 $R = -0.042$ Sprememba BDP 1980-97 $R = -0.367$ Pričakovana dolžina življenja $R = -0.290$ Funkcionalna nepismenost $R = +0.750^*$ BDP 1980 $R = +0.036$ BDP 1990 $R = -0.068$ BDP 1997 $R = -0.103$ * $R < 0.05$ **Slika 2****Povezava med neenakostjo in spremembo bruto domačega proizvoda (razvite države)**

Izračun je pokazal, da kratkoročno ni povezave med spremembo BDP (primerjava med letoma 1990 in 1997; $R = -0.042$). Dolgoročno (med letoma 1980 in 1997) pa je večja neenakost negativno povezana z gospodarsko rastjo ($R = -0.367$). Npr.: ZDA, kjer ima zgornja petina kar 9-krat večje dohodke kot spodnja, so svoj BDP v 17 letih povečale za 29 %, Japonska pa povečala za 53 %, čeprav je njihova bogatejša petina le 4.3-krat

bogatejša od revnejše. Tudi velikost BDP ni povezana z velikostjo neenakosti. Nasprotno: vedno manj je. Medtem ko je bil korelacijski koeficient med neenakostjo in BDP leta 1980 še (minimalno) pozitiven, je v naslednjih letih postajal vedno bolj negativen. Rezultati sicer niso statistično značilni, a negativni predznak usodno kaže na smer razvoja.

Torej neenakost ni porok niti pogoj za hitro gospodarsko rast. Celo nasprotno: prevelika enakost zavira gospodarsko rast. Ali kot piše Eatwell (Eatwell et al., 1997): **Equity is efficient**. Manjša neenakost namreč povečuje socialno kohezijo in utrjuje medsebojno zaupanje.

Velikost neenakosti pa močno vpliva na druge, predvsem socialne vidike življenja. Med razvitimi državami je opaziti povezanost med velikostjo neenakosti in umrljivostjo, pa tudi s funkcionalno nepismenostjo. ZDA, ki so v svetovnem vrhu po BDP, so po pričakovani dolžini na 25. mestu. Med osemnajstimi najbogatejšimi državami imajo največjo stopnjo revščine. Ne le relativno, tudi absolutno: tam je kar 14.1% ljudi, ki ne doseže 14.4 \$ na dan (absolutna meja revščine v bogatih državah), na Švedskem je takih le 4.6 %, Japonskem 3.2 %, v Italiji 2 % itd. Npr.: pričakovana dolžina življenja v revnejših predelih velikih ameriških mest je krajša kot v Bangladešu.

Podobno je s funkcionalno nepismenostjo ($R=+0.750$). V ZDA je 20.7 % funkcionalno nepismenih, na Švedskem le 7.5 %. Wilkinson (Wilkinson, 1997) med drugim ugotavlja veliko povezanost med stopnjo umorov in neenakostjo v ZDA med posameznimi državami ($R=0.71$). Skratka, vrsta raziskav dokazuje, kako neenakost rahlja socialno tkivo ter posredno in neposredno znižuje ne le kakovost življenja ljudi, slabša zdravje državljanov, zmanjšuje njihovo znanje in povečuje kriminal, ampak tudi gospodarsko uspešnost države. Socialni problemi, ki izhajajo iz neenakosti, namreč vplivajo po eni strani na neposredne finančne stroške države (socialni transferji), po drugi pa zmanjšujejo socialni kapital, povezanost posameznika z družbo in njegovo motiviranost za delo. Nobelov nagradjenec za ekonomijo Amartya Sen je napisal (Sen, 1998), da je zdravje ljudi odvisno predvsem od porazdelitve ustvarjenega, in priznava gospodarstvu uspešnost le tedaj, ko ta izboljšuje kakovost ljudi, predvsem najrevnejših.

Pri neenakosti v delitvi se pojavlja še en problem: ne ustavi se le pri delitvi na bolj in manj sposobne, delovne in lenuhe, tiste, ki znajo, in tiste, ki ne znajo. Kaj hitro dobi popolnoma druge oblike, ki s posameznikovim prispevkom družbi nimajo nič skupnega. Pomembno postane, ali ima nekdo znanca ali sorodnika, ki ima moč odločanja; katerega spola je posameznik; kje živi (mesto - vas, razviti - nerazviti del države); ali je tujec ali domačin; ali je črn ali bel; koliko je star. To pa so že vprašanja kršenja pravic.

Ob vprašanju o neenakosti je veliko podvprašanj, na katera moremo odgovoriti zelo različno, odgovori pa izhajajo iz različnih opcij. Drži pa, da neenakost v bogastvu ne vpliva na gospodarsko rast. Zato bi bilo potrebno, da bi poiskali take ukrepe, ki bodo resnično pripomogli k njeni rasti.

LITERATURA

- Alesina, A., in Rodrick, D. (1994): Distributive politics and economic growth, *Quarterly Journal of Economics*
- Atkinson, A. B. (1997): *Bringing Income Distribution in from the Cold*, The Economic Journal, Blackwell Publisher, Oxford
- Eatwell et al. (1996): *Iz tranzicije v evropsko povezovanje*, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana
- Eatwell, J. (1997): *International Financial Liberalization: The Impact on World Development*, UNDP, New York
- Eatwell et al. (1997): *Not "Just Another Accession"*, Institute for Public Policy Research, London
- Eatwell, J. (1999): *Hard Choices*, Institute for Public Policy Research, London (v tisku)
- EBRD (1998): *Development report*
- Griffin in McKinley (1996): *New Approaches to Development Cooperation*, UNDP, New York
- Kuznets, S. (1966): *Modern Economic Growth*, Yale University Press, New Haven
- Lee J. W., Rhaee, C. (1999): *Social Impact of the asian Crisis: Policy Challenges and Lessons*, UNDP, New York
- Okun, A. (1975): *Equality and Efficiency: The Big Trade-Off*
- Rao, J. Mohan (1998): *Development in the Time of Globalisation*, UNDP, New York
- Sen, A. (1998): *Mortality as an Indicator of Economic Success or Failure*, The Economic Journal, Blackwell Publisher, Oxford
- Sen, A. (1997): *On Economic Inequality (Enlarged edition)*, Clarendon Press, Oxford
- Taylor, L., Pieper, U. (1996): *Reconciling Economic Reform and Sustainable Human Development: Social Consequences of Neo-Liberalism*, UNDP, New York
- UNDP (1998): *Human Development Report 1999*, Oxford University press, Oxford and New York
- UNDP (1999): *Human Development Report 1999*, Oxford University press, Oxford and New York
- Watkins, K. (1997): *Globalisation and liberalisation: Implications for poverty, distribution and inequality*, UNDP New York
- Wilkinson, Richard G. (1997): *Unhealthy Society*, Routledge, 1997
- World Bank (1991): *World Development Report*, Oxford University Press, Oxford and New York
- World Bank, 1996: *From plan to market*, Oxford University Press, Oxford and New York